

Trude Teige

Mormor danset
i regnet

Roman

ASCHEHOUG

Trude Teige

Havet syng, roman, 2002

Lene seg mot vinden, roman, 2004

Noen vet, krim, 2009

En hjelpende hånd, krim, 2010

Svik, krim, 2012

Jenta som sluttet å snakke, krim, 2014

Denne boken er produsert på et miljøgodkjent trykkeri.

© 2015 H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo

www.aschehoug.no

Satt med 11,4/14 punkt Sabon hos Type-it AS, Trondheim 2015

Papir: 80 g Holmen Book Cream 1,6

Printed in Sweden

ScandBook AB, Falun 2015

ISBN 978-82-03-35930-9

«Fiction is like a spider's web, attached ever so lightly perhaps, but still attached to life at all four corners.»

VIRGINIA WOOLF

1

Jeg kastet ryggsekken ned i den gamle tresnekka. Alfred tok imot, og jeg hoppet etter.

– Så du har tenkt deg ut på øya en tur? sa han og startet motoren.

Jeg nikket, orket ikke å prate.

– Det er fint der nå, stille og rolig, fortsatte han.

– Enn så lenge. Tiden går fort, om et par måneder kommer de første sommergjestene.

Jeg satte meg framme i baugen, dro glidelåsen i jakken helt opp og hetten ned i pannen. Bølgene ble større da vi kom ut i åpent farvann, det sprutet over ripa, og Alfred slakket på farten.

Jeg hadde tatt bussen fra Drammen til Kragerø og planlagt å ta en taxibåt ut til øya. Men tilfeldigvis traff jeg Alfred på kaia.

Gyngingen var beroligende. Tankene, bekymringene slapp langsomt taket i meg, som om vinden tok dem med seg. Sakte seg jeg lenger ned i båten, lente hodet mot sekken og sovnet.

Jeg våknet da han la til ved moloen. Han fortøyde akterenden til en bøye, gikk i land og festet tauet i baugen med et halvstikk rundt en pôle.

– Ingenting er som å sove i båt, smilte han og tørket hendene mot bukselårene.

Vi gikk langs moloen, forbi naustene som lå på rekke og rad, og tok av inn på grusveien mot bebyggelsen. Vi passerte den store enga der vi pleide å spille fotball da jeg var liten, det luktet rått av det visne gresset, for det hadde regnet mesteparten av dagen. Nå var himmelen nesten skyfri, og sola var på vei ned bak åsen inne på fastlandet. En sur nordavind sto rett imot, og noen måker skrek hest der de seilte på luftstrømmen over hodene våre. Jeg la merke til at Alfred haltet litt.

– Har du skadet foten? spurte jeg.

– Et sår som ikke vil gro, sa han. – Det er derfor jeg har vært i byen. Må til legen og skifte bandasje.

– Hjemmesykepleien kommer vel ikke ens ærend hit ut, sa jeg. – Er det et leggsår?

– Ja.

– Jeg kan skifte bandasje, sa jeg.

Ansiktet hans lyste opp et øyeblikk. – Du kan jo slikt du som er sykepleier. Men så la han til: – Du har fri nå, Juni, det skal du ikke tenke på.

– Klart jeg kan gjøre det. Du kan få med det som trengs neste gang du er hos legen.

Vi gikk i taushet et stykke, inntil Alfred sa: – Det var trist med Lilla. Det gikk fort.

– Det var ingenting de kunne gjøre for henne.

– Blir du lenge?

– Vet ikke, en stund.

– Jeg har tenkt at du snart ville komme. Det er vel du som eier huset nå? sa han idet vi stanset foran porten.

– Det er det.

Lilla hadde bodd i huset siden mormor og morfar døde for tre år siden. Alfred var nærmeste nabo.

– Det trenger maling, sa han.

Jeg åpnet porten. – Takk for skyssen, da. Vi snakkes.

– Det gjør vi. Bare si fra hvis det skulle være noe du trenger hjelp til.

Jeg så etter den store, kraftige skikkelsen som haltet bortover veien. Alfred var blitt enkemann i ung alder og hadde to sønner som bodde inne på fastlandet. Han hadde vært rekefisker hele livet, men gitt seg da han skadet skulderen for ti år siden. Om somrene, når vi barna badet fra moloen om ettermiddagene, ga han oss en neve reker hver hvis han hadde noen til overs når han kom hjem, og vi satt på moloen, spiste og kastet rekeskallene til måkene.

Nå var han i slutten av sekstiårene og den siste som fremdeles bodde fast på øya.

Hvorfor tilbød jeg meg å skifte på såret? tenkte jeg og gikk inn porten. Jeg ville være for meg selv.

* * * *

Samme morgen hadde jeg oppsøkt legen min hjemme i Drammen.

– Jeg tror du trenger en sykmelding, sa hun og så alvorlig på meg. – Og jeg snakker ikke om en uke eller to, du trenger tid og ro. I første omgang i tre uker.

Gråten lå som et press under ribbeina da jeg forklarte

hvorfor jeg var kommet. Jeg hadde problemer med å sove, og når jeg endelig falt i søvn, våknet jeg i nesten samme øyeblikk av høy puls og intens hjertebank. I tillegg følte jeg meg uvel, kvalm og kraftløs.

– Hvordan går det på jobben? spurte hun.

– Jeg har problemer med å konsentrere meg.

– Men du trives?

Jeg nikket. Det var sant, jeg elsker jobben min som sykepleier. – Det har ikke noe med jobben å gjøre, sa jeg.

– Hva er det da?

– Det er ... Jeg svelget og svelget, men til slutt kom det: – Mannen min.

– Ja vel? Hun lente seg tilbake og ventet.

– Han vet ikke hvor jeg er.

– Ja ha?

– Vi har vært på seiltur noen dager. Det var meningen at vi skulle seile hele påsken, nedover svenskekysten. Men så dro jeg.

– I dag?

– Nei, i går kveld. Vi lå i havn i Strømstad, og ... når Jahn drikker, hender det at han ... at han mister kontrollen.

– Og da ...?

– Da ... Ordene sto igjen fast i halsen.

– Slår han? Hun ga meg et papirlommetørkle fra en boks på bordet.

Jeg nikket og snøt meg. – I går flyktet jeg i land, og da jeg kom tilbake, fikk jeg ikke komme om bord. Jeg gikk gatelangs en stund, og ... jeg hadde ikke planlagt å dra min vei, men så tok jeg bussen til Oslo, og i natt

har jeg bodd på hotell. Jeg turte ikke å dra hjem i tilfelle han kom etter meg.

Hun skrev ut sykmeldingen. – Jeg kan anbefale en dyktig psykolog ...

– Senere, sa jeg. – Ikke nå.

Hun fylte ut et skjema, rakte meg det og ba meg gå ut på laboratoriet og ta blodprøver. Da hun vinket meg inn igjen, så jeg på henne at det var noe.

– Du er gravid, sa hun.

Jeg stirret vantro på henne. – Gravid? Nei ...

– Det er ingen tvil, sa hun og kikket på prøvearket på bordet. Hun slapp det ikke med blikket da hun spurte:

– Og hva tenker du om det?

– Jeg ... vet ikke. Jeg tror ikke jeg vil ... beholde det.

– Når hadde du siste mens?

Jeg regnet tilbake. – For litt over fem uker siden.

– Da har du tid til å tenke deg om. Det synes jeg du skal gjøre.

– Men ...

– Du er ikke i en tilstand der du bør ta noen avgjørelse akkurat nå, sa hun bestemt. – Gi det litt tid, grensen går ved uke tolv. Vi kan snakkes igjen om en uke eller to.

Murtrappa var skitten og full av grønske. Rekkverket hadde også fått et grønnskjær. Jeg ble stående og kikke opp på den hvitmalte fasaden. Skipperhuset var bygget tidlig på nittenhundretallet. Over inngangspartiet var det en ark, Lillas rom var der. De smårutete vinduene var innrammet med dekorlister. De så ut som blondekanter. Alfred hadde rett, huset trengte maling. Jeg la fra meg sekken i stolen ved inngangsdøra. Morfars kurvstol. Han pleide å sitte der og lese avisen om sommeren. Også den var blitt grå av vær og elde.

I gangen ble jeg møtt av lukta av gammelt, tomt hus, en søtlig, muggaktig, innestengt ange, slik det blir i gamle hus uten folk. Og det luktet Lilla, en svak nikotindunst satt fremdeles i veggene.

Hylla i gangen var full av hatter. Lillas hatter. Jeg hadde ikke sett henne bruke dem på mange år. På knagene hang yttertøyet hennes, både sommer- og vinterjakker, tjukt utenpå hverandre. Sko og støvletter lå i en haug på gulvet foran kjellerdøra. Jeg tok av meg allværsjakken og slengte den på trappestolpen, gikk inn på

kjøkkenet, slo på ovnen under vinduet, lot vannet renne litt og satte på kaffen. Kjøkkenet var blitt modernisert like før morfar ble syk. Innredningen hadde overskap helt opp til taket, med blanke hvite fronter, benkeplater i granitt og en moderne komfyr og platetopp. Over bordet hang en lampe av den danske designeren Poul Henningsen.

Da Lilla ble innlagt på sykehus for et halvt år siden, var jeg innom og hentet klær til henne. Jeg tømte askebegrene og kjøleskapet, fjernet tomflaskene, bar ut søppelet og skrudde av varmen mens taxibåten lå ved moloen og ventet på meg.

På den lyse sofaen i stua lå putene sammentrykt i den ene enden, som om Lilla nettopp hadde ligget der. Salongbordet var dekket av gamle ukeblader og aviser. Morfars seng sto fremdeles i det ene hjørnet. Den var redd opp med et strikket lappeteppe i muntre farger, slik hadde den stått helt siden han flyttet på sykehjem for fire år siden, et år før han døde.

Det brukte å være varmt og frodig på glassverandaen da jeg var liten, som i en liten jungel. Nå var de store krukkene på flisgulvet tomme, og hyllene under de smårutete vinduene var fulle av stabler med små, sorte plastpotter. Mot den lyseblå innerveggen sto mormor og morfars mørkeblå lenestoler på hver sin side av et lite messingbord.

Jeg åpnet døra ut til hagetrappa. Husken hang fremdeles i den store bjørka, gammel og værslitt. Det var morfar som laget den. Han boret to hull i en planke, tredde tauet igjennom og festet den til en tjukkk grein.

Sakte gikk jeg ned og satte meg på den, gynget litt fram og tilbake. Så grep jeg rundt tauene, tok rennefart, lente meg bakover og løftet beina.

Det begynte å regne, et lett dryss, men jeg ble sittende, med hodet lent mot tauet.

Regn er livets applaus, pleide mormor å si.

Minnene kom til meg som skarpe bilder på netthinne: mormor her i hagen, i regnet om kvelden, i en av de røde kjolene. Hun gikk aldri i bukser, alltid i kjoler med enkle snitt, ofte røde, både til hverdags og fest. Hun elsket farger, og jeg så henne aldri i sort, ikke engang i morfars begravelse.

– Hun er gal, sa Lilla når hun danset rolig i det varme sommerregnet.

– Nei, hun er ikke gal, svarte morfar. – Hun er glad.

Jeg så aldri mormor så lett i kroppen som når hun danset i regnet i hagen. Jeg lukket øynene, kjente lukta av henne, lukta av mormor når hun var glad.

Andre dager luktet hun annerledes.

– Hvorfor danser mormor i regnet? spurte jeg morfar en gang. Jeg kan ha vært åtte–ni år gammel.

– Fordi det gjør henne glad og sterk, sa han.

Når mormor hadde danset, neiet hun dypt, som om hun tok imot applaus, og kom inn, gjennomvåt. Da sto morfar klar med morgenkåpen hennes, og hun kledde av seg, smøg seg inn i den, lente seg mot ham, han slo armene rundt henne, og hun sa: – Jeg elsker deg, du vet det? Han smilte ned i håret hennes. – Det vet jeg, Tekla. Vi er det beste som har hendt oss.

Så skjenket han to glass portvin, alltid portvin, og gjorde en gest mot de to stolene.

– Ja, Konrad, sa mormor. – La oss snakke med hverandre. Det gjør meg godt å snakke med deg.

Jeg lå på rommet mitt rett over stua. Morfars stemme var en svak brumming, mormors mer som en nynning.

Hva snakker de om? undret jeg meg mens lyden av stemmene deres ble til en godnattsang som steg og sank under senga mi og bar meg inn i søvnen.

Lilla jobbet i byen og kom hjem i helgene. Jeg har alltid kalt henne Lilla, ikke mor, ikke mamma. Ofte ble stemningen annerledes når Lilla var hjemme, det følte som om husets puls økte.

– Hvorfor jobber du? sa jeg en gang. – De andre mødrene på øya er hjemme.

– Fordi jeg ikke orker å bo her, sa hun. – Jeg liker meg bedre i byen. Det er lettere å puste der.

Det var et rart svar, for jeg syntes luften var mye friskere her enn i byen. Så jeg tenkte det kan hende hadde noe med meg å gjøre, at hun ikke ville være sammen med meg hele tiden.

Inntil jeg begynte på videregående og flyttet til Lilla i byen, bodde jeg hos mormor og morfar på øya. Gjennom hele barndommen pleide jeg å stå på moloen og vente på henne, noen ganger på fredagskveldene, andre ganger lørdag ettermiddag. Hun jobbet hos Torkildsens manufakturforretning og fikk kjøpe klær med rabatt. Jeg var alltid spent på hva hun hadde på seg. En ny drakt, kjole, bukser, noe fint, det var jeg sikker på, det

var ingen som hadde så moderne klær som Lilla. Sånn som jeg beundret henne, hun så ut som en modell hentet rett ut fra damebladene. Og så luktet hun så vidunderlig, hun brukte parfymen som het Red Door, Rive Gauche, Anaïs Anaïs. Den jeg likte best, var Charlie. På flasken var det et bilde av en dame med langt, lyst hår som gikk barbeint på en strand i solnedgangen. Små bølger rullet inn bak henne, og hun hadde kritthvit bukse- og like hvite tenner. På skrå over beina hennes sto det: «Gives you the time of your life!»

Jeg kunne se hvordan Lillas humør var når hun vinket fra fergen, lenge før den la til land. Av og til virket hun fraværende, da snakket hun knapt mens vi gikk hjemover sammen, og hun ville helst være alene på rommet sitt. Men hvis hun virket opplagt og glad for å se meg, kunne jeg spørre henne om hun ville lakke neglene mine, sette opp håret mitt, sminke meg, og jeg fikk komme inn til henne og sitte på senga hennes. Når hun var ferdig, kunne hun se på meg og si: Du er den nydeligste jenta jeg vet om, og stryke meg over kinnet. Da kilte det i magen, og jeg trodde på henne, for hun hadde greie på slikt, hun som var så vakker, elegant og luktet Charlie.

Det hendte at Lilla og jeg bygget snølykter i hagen om vinteren. Vi krammet snøballer og satte dem oppå hverandre, plasserte stumper av stearinlys inni. En gang laget vi femten slike lykter, hele hagen var opplyst. Jeg husker at mormor lo da hun gikk på stien som morfar hadde måket bort til annekset, der hun hadde atelieret sitt. Hun sa at det så ut som om vi arrangerte en katolsk messe.

Det var sjelden mye snø på øya om vintrene, nesten aldri så mye at vi kunne grave snøhuler, for eksempel. Til det var klimaet her for mildt og skiftende. Men én vinter, som morfar mente var den mest snørike i manns minne, fikk Lilla det for seg at vi skulle hoppe fra verandaen i andre etasje. Vi holdt på lenge og skuffet snø, laget en stor haug som vi skulle lande i. Jeg gikk opp på gelenderet, holdt meg fast i hjørnestolpen, og så ned. Lilla stilte seg ved siden av meg.

– Du klarer det, sa hun.

– Jeg tør ikke, sa jeg, og hun tok meg i hånden.

– Klart du gjør. Det er som å lande i bomull.

Jeg kikket ned, kikket på Lilla.

– Tenk deg at du kan fly, sa hun.

Jeg kan fly, sa jeg inni meg, jeg kan fly. Jeg ville at hun skulle være stolt av meg, ville at hun skulle synes jeg var modig og flink. Jeg vet ikke hva jeg var mest redd for: å hoppe eller å skuffe henne. Jeg lukket øynene og hoppet. Pusten ble slått ut av meg, jeg fikk snø i munnen og nesen, jeg hylte og gispet etter luft.

Lilla var brått ved siden av meg, hun måtte også ha hoppet, hun dro meg opp av snøen, klemte meg inntil seg. – Går det bra, slo du deg? Stemmen hennes virket redd. – Har du vondt noe sted?

Jeg kjente etter. Nei, jeg hadde ikke vondt. Jeg gråt likevel. Hun gynget meg sakte fram og tilbake, jeg hikstet og trakk inn duften av henne, en blanding av kulde og Charlie. Jeg gråt lenge for at hun ikke skulle slippe meg.

Mormor lyttet ofte til musikk når hun var i annekset og malte.

– Chopin, sa hun og tok ut en LP-plate, la den på den gamle platespilleren, sto litt og ventet på musikken. Da den strømmet ut i rommet, stilte hun seg ved staffeliet.

– Chopin, sa hun igjen. – Den vakreste klavermusikken jeg vet om. Med orkester. Dirigert av Herbert von Karajan. Han var visst medlem i nazipartiet, la hun til, som om hun snakket til seg selv.

– Hva er nazipartiet? spurte jeg.

– Det lærer du når du begynner på skolen.

Hun blandet fargene med raske bevegelser. – Men det er rart hvordan fortiden kan klebe ved et menneske, fortsatte hun mens hun betraktet lerretet. – Karajan fikk merke det, til tross for at han giftet seg med en kvartjøde senere og meldte seg ut av partiet.

– Hva er en kvartjøde?

– En person som har en bestemor eller bestefar som er jødisk, svarte hun.

Så lukket hun øynene noen sekunder, og jeg turte ikke spørre mer. Hun dro pusten gjennom nesen, brystet hevet seg. – Ah! Pianokonsert nummer én i e-moll. Nå kan jeg male.

Jeg tenkte at det var rart at denne Chopin inspirerte henne, for ansiktet hennes fikk et drag av vemod når hun spilte musikken hans. Ja, jeg vil kalle det vemod når jeg tenker på det i dag, den gangen kjente jeg ikke slike ord, men jeg så at noe kom over henne. Jeg likte også å lytte til Chopin, da klarte jeg å sitte stille veldig lenge og se hvordan maleriet langsomt vokste fram på lerretet. Det var bare hvis jeg satt helt i ro og ikke sa noe, at jeg fikk lov til å være i atelieret sammen med mormor.

Om sommeren pleide døra ut til hagen å stå åpen, og

om ettermiddagene krøp solstrålene langsomt nærmere henne, helt til de traff ansiktet hennes, la seg som gylne bånd i det oppsatte håret. Når hun ikke hadde vært hos frisøren på en stund, avslørte sola grått hår ved hårroten og langs pannen. Lyset ga rynkene hennes skygger, skarpe streker gikk som vifter ut fra øynene, hun fikk horisontale furer i pannen, og det lange arret tvers over det ene kinnet, fra nesevingen til øret, ble dypere. Jeg spurte henne en gang om hvordan hun hadde fått det, men hun husket ikke, sa hun, det var så lenge siden det skjedde.

Hun var vakker på en annen måte enn Lilla. I dag tenker jeg at det var en skjønnhet ved henne som bare alderdommen kan gi et menneske.

Når hun malte, hendte det at hun smilte mykt, vedvarende. Men ofte malte hun fort og hardt, som om hun hadde dårlig tid, da så hun innbitt ut. En gang var jeg uforstandig nok til å spørre om hun var sint. Hun svarte med lav, krass stemme at jeg skulle være stille, ellers fikk jeg ikke være der. Da gikk jeg til morfar, helt på gråten fordi mormor var sint på meg. Han tok meg i hånden og sa: – Hun er ikke sint på deg, hun er bare i sin egen verden og liker ikke å bli forstyrret. Kom, så går vi en tur til sjøen.

Vi pleide å gå ut på østsiden av øya, morfar og jeg, til et fast sted der det var en hylle i berget som lå i ly for vinden fra både nord og vest. Om sommeren plukket jeg lange strå med kraftige aks, laget buketter av dem med rosa strandnellik og lilla kattehale. Om vinteren var småpyttene dekket av et islag, skjørt som tynt glass. Det kom en sprø, deilig lyd når jeg tråkket på dem. Morfar

smilte og sa at Lilla hadde gjort nøyaktig det samme da hun var liten, og det fikk meg til å tenke at jeg kanskje liknet på henne og kunne bli like pen når jeg ble stor.

Under krigen var morfar sjømann. Han snakket aldri om hva han opplevde, bare om tiden etterpå, da han seilte ute på store skip, før han gikk i land og begynte å jobbe i et rederi i Kragerø.

Når vi satt på berget og så på havet, fortalte han meg om fremmede havner, slik han hadde fortalt Lilla om dem da hun var liten. New York, Buenos Aires, Honolulu, Madras, Bremerhaven. Det var forunderlige navn som rullet rundt tungen.

– Hvorfor sluttet du å jobbe på havet? spurte jeg.

– Jeg klarte ikke å være borte fra mormor så lenge om gangen.

Jeg husker fremdeles noen av historiene: om sturten som mistet jobben fordi han drakk, om matrosen som lengtet så fryktelig etter kjæresten hjemme i Norge at han lå og grein som en unge på lugaren, om maskinisten som ble akterutseilt i Cape Town. Men av alt han fortalte, er det i dag dette jeg husker best: at han ikke kunne holde ut å være borte fra mormor.

Som voksen så jeg ømheten og nærheten mellom dem. De kunne ikke klare seg uten hverandre, og det gjorde de heller ikke.

Da morfar var åttisju år gammel, fikk han slag. Han ble sengeliggende og mistet taleevnen. Mormor pleiet ham. Hun ville ikke at han skulle tas hånd om av andre enn henne, og da ble det slik. Det ble alltid som hun ville. Selv var hun sprek og energisk helt til hun innså at morfar måtte på sykehjem. Da sank hun mer og mer

sammen, som om alle kreftene var oppbrukt. Til tross for sin egen skrantende helse reiste mormor inn til byen og besøkte ham hver dag, i all slags vær. Men hun var ikke den samme uten ham. Hun, som alltid hadde vært så energisk og lett på foten, ble langsam og tung i bevegelsene. Jeg vet ikke om hun malte et eneste bilde det siste året hun levde.

Tre dager etter morfars begravelse, det var på våren, gikk hun ut i regnet og danset. Jeg sto på glassverandaen og smilte av henne, betraktet den vevre skikkelsen som danset med langsomme bevegelser.

Det så ut som om hun la seg rolig ned i gresset.

Hjertesvikt, konstaterte legen.

Hjerteverk, tenkte jeg.